

ทางเลือกในการจัดการศึกษาสำหรับอนาคตของประเทศไทย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยจัดการประชุมวิชาการประจำปี 2534 เรื่อง "Educational Options for the Future of Thailand" โดยมีบทความหลักที่นำเสนอต่อที่ประชุมรวม 4 เรื่อง คือ *Behrman and Schneider (1991)*, *Myers and Sussangkarn (1991)*, *Sopchokchai (1991)* และ *Sussangkarn (1991)* ผลการวิจัยซึ่งนำเสนอต่อที่ประชุมวิชาการครั้งนี้ ส่วนหนึ่งใช้ในการเตรียมการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539)

บทความเรื่องนี้เป็นบันทึกการอภิปรายวิจารณ์งานวิชาการทั้ง 4 เรื่องดังกล่าวข้างต้นนี้

---

* บทความเรื่องนี้ปรับปรุงจากบันทึกการอภิปรายในการประชุมทางวิชาการประจำปี 2534 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เรื่อง "Educational Options for the Future of Thailand" ณ โรงแรมแอมบาสสะดอร์ จอมเทียน พัทยา ระหว่างวันที่ 14-15 ธันวาคม 2534

ผมได้อ่านบทความทั้ง 4 เรื่องที่ใช้ประกอบการประชุมในเช้าวันนี้ ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ผมรู้สึกชื่นชมคุณภาพของงาน แต่ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ทวนกระแส มีบางสิ่งบางอย่างที่ผมรู้สึกผิดหวัง

เมื่อพิจารณางานวิชาการทั้งหมดที่เสนอในการประชุมปีนี้ ผมเห็นว่ามีจุดอ่อนที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ กล่าวคือ

ประการแรก ในการประชุมปีนี้ ไม่มีบทความเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่วิเคราะห์และศึกษามิติทางการเมืองของการพัฒนาการศึกษา

ประการที่สอง การวิเคราะห์ระบบการศึกษาและการเสนอแนะนโยบายการพัฒนาการศึกษาเป็นการวิเคราะห์และการเสนอแนะชนิดแยกส่วน โดยมองการศึกษาแยกต่างหากจากกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร ไม่มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงมิติด้านการศึกษาเข้ากับมิติด้านอื่นๆของคุณภาพชีวิต

ผมคิดว่า บทความทั้ง 4 เรื่องที่เสนอในการประชุมเช้าวันนี้ ให้ข้อสรุปที่สำคัญเกี่ยวกับระบบการศึกษาไทยอย่างน้อย 2 ข้อ

- (1) ความล้มเหลวของระบบการศึกษาในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ
- (2) ความมีเหตุมีผลของราษฎร

1. ความล้มเหลวของระบบการศึกษาในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากการศึกษาเปรียบเทียบการลงทุนด้านการศึกษาของประเทศด้อยพัฒนา *Behrman and Schneider (1991)* พบว่า ในปี 2508 อัตราการเข้าเรียน (Enrolment Ratio) ในระดับชั้นการศึกษาต่างๆในประเทศไทย อยู่ในระดับใกล้เคียงกับกลุ่มประเทศที่มีลำดับชั้นการพัฒนาเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกัน แต่เพียงช่วงเวลา 20 ปีเศษต่อมา การลงทุนด้านการศึกษาของไทยเริ่มล้าหลังประเทศอื่นๆในกลุ่มเดียวกัน ในปี 2530 อัตราการเข้าเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต่ำกว่ากลุ่ม Middle - income Countries

ผลการศึกษาของ Charles N. Myers และ ฉลองภพ สุสังกรกาญจน์ ให้ภาพในทำนองเดียวกัน นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประมาณครึ่งหนึ่งมิได้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษา (*Myers and Sussangkarn 1991*) แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 กำหนดเป้าหมายว่า จะพยายามขยายการจัดการศึกษาจนอัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาเพิ่มเป็น 73% ในปี 2539

อัตราการเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษา (Enrolment Ratio) (อันได้แก่ อัตราส่วนระหว่างจำนวนนักเรียนชั้นมัศึกษากับประชากรวัย 12-17 ปี) ในขณะนี้ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของเกาหลีใต้ เมื่อเกาหลีใต้มี per capita GNP เท่ากับไทย ขณะนี้ มีหน้าซ้ำยังต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของศรีลังกา ทั้งๆที่ศรีลังกามี per capita GNP เพียง 1 ใน 3 ของไทย

ความล้มเหลวของระบบการศึกษาในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเวลา 20 - 30 ปีที่ผ่านมาได้มีเฉพาะในเชิงปริมาณเท่านั้น หากทว่ายังมีปัญหาในเชิงคุณภาพอีกด้วย

ประการแรก ความไม่เสมอภาคในโอกาสการศึกษา ซึ่งเป็นปัญหาที่มีการถกเถียงอภิปรายกันมากในเหตุการณ์ปฏิรูปการศึกษาปี 2517 - 2518 ยังคงเป็นปัญหาที่มีได้รับการเยียวยาแก้ไขเท่าที่ควร

ประการที่สอง คุณภาพของบริการการศึกษาแตกต่างกันมากระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนในชนบท และระหว่างโรงเรียนในกรุงเทพฯกับโรงเรียนในต่างจังหวัด หรือแม้แต่ในกรุงเทพฯเองก็มีความแตกต่างของคุณภาพบริการการศึกษาอย่างมาก

เหตุใดระบบการศึกษาจึงมิได้พัฒนาไปในระดับเดียวกับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ

ประการแรก ชนชั้นนำทางอำนาจของไทย (Power Elite) ให้ความสนใจกับกระบวนการไล่กวดทางเศรษฐกิจ (Catching-up Process) มากเกินไป ความต้องการที่จะไล่กวดประเทศที่เหนือกว่าเราในทางเศรษฐกิจ และขณะเดียวกันก็วิ่งหนีประเทศที่ด้อยกว่าเรา ทำให้รัฐบาลเลือกใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุล (Unbalanced Growth) ด้วยการใช้จ่ายมาตรการลดราคาสินค้าเกษตร เพื่อให้ค่าจ้างแรงงานมีราคาถูกลง และมาตรการส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรม ระบบเศรษฐกิจไทยเปรียบเสมือนรถด่วนที่อยู่ในกระบวนการไล่กวดทางเศรษฐกิจ และเพื่อที่จะให้กระบวนการไล่กวดทางเศรษฐกิจบรรลุเป้าหมาย จำเป็นที่รถด่วนขบวนนี้จะต้องไม่บรรทุกผู้คนมากเกินไป ดังนั้น จึงมีการคัดคนเพื่อขึ้นรถด่วน เฉพาะกลุ่มชนที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจเท่านั้นที่ได้รับเลือกให้โดยสารรถด่วนขบวนนี้ โดยที่มีราษฎรจำนวนมากถูกกีดกันมิให้ขึ้นรถด่วน

ผลของการเข้าสู่ Catching - up Process ทำให้ราษฎรจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้เผชิญชะตากรรมทางเศรษฐกิจแต่เดี๋ยวเดียว ประชาชนจำนวนมากต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยปราศจากการเหลียวแลเท่าที่ควรจากรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ สำหรับประชาชนกลุ่มนี้ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ยากจน การศึกษาเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย และมีใช้เรื่องน่าประหลาดใจที่ประชาชนกลุ่มนี้ไม่สามารถบริโภคหรือลงทุนด้านการศึกษาได้ effective demand ที่มีต่อการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาจึงมีไม่มากเท่าที่ควร

ประการที่สอง โครงสร้างอำนาจ (Power Structure) ที่มีการกระจุกตัว ทำให้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบาย (People Participation) การกระจุกตัวของอำนาจ ทำให้มีการกระจุกตัวของบริการการศึกษา บริการการศึกษากระจุกอยู่ในกรุงเทพฯและเขตเมือง

ในศูนย์กลางแห่งอำนาจ บริการการศึกษาจะมีคุณภาพสูง แต่สำหรับประชาชนที่อยู่ห่างจากศูนย์กลางแห่งอำนาจยิ่งมากเพียงใด คุณภาพของบริการการศึกษาก็จะยิ่งเลวลงมากเพียงนั้น การกระจุกตัวของอำนาจจึงเป็นต้นตอของปัญหาความไม่เสมอภาคของโอกาสการศึกษา ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ประการที่สาม กระบวนการจัดสรรงบประมาณดังที่เป็นอยู่ ประกอบกับโครงสร้างอำนาจที่มีการกระจุกตัวทำให้มีการแย่งชิงทรัพยากรของภาครัฐบาล เพื่อประโยชน์ของ power elite มากกว่าที่จะใช้ไปในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร ผลที่เกิดขึ้นก็คือ มีการใช้จ่ายด้านการทหารมากเกินไป และมีการใช้จ่ายด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุขน้อยเกินไป ประเด็นดังกล่าวนี้ปรากฏอย่างเด่นชัดใน *Human Development Report 1991* ของ UNDP และปรากฏอย่างชัดเจนในการศึกษารายจ่ายด้านการทหารของ IMF

ประการที่สี่ รัฐบาลควบคุมระบบการศึกษามากเกินไป จนเอกชนมิได้มีบทบาทเท่าที่ควร ในภาคการศึกษา การลงทุนในการผลิตบริการการศึกษาของเอกชนถูกจำกัดโดยนโยบายมาตรการ และกฎระเบียบต่างๆ ผลที่ตามมาก็คือ การพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพถูกจำกัดด้วยทรัพยากรของรัฐ

2. ความมีเหตุผลของราษฎร

ในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์มีการถกเถียงมาเป็นเวลาช้านานว่า ชาวนาไทยมีพฤติกรรมที่สมเหตุสมผลทางเศรษฐศาสตร์ (Economic Rationality) หรือไม่ ชาวนาไทยสนองตอบต่อสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจหรือไม่ ผลการศึกษาจำนวนมากพบว่า ชาวนาไทยมีพฤติกรรมที่สมเหตุสมผล

ในวงวิชาการสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มีสำนักความคิดที่สอนให้เราเคารพความคิดเห็นของประชาชน และเชื่อในความมีเหตุผลของราษฎร

บทความของคุณอรพินท์ สฟโชคชัย ที่เสนอในที่ประชุมการสัมมนาที่ชื่อข่าวสารที่สำคัญประการหนึ่งว่า ราษฎรมีการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล (Sopchokchai 1991) ประชาชนเห็นความสำคัญของการศึกษาและมีความต้องการที่จะให้ลูกหลานมีการศึกษาสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ความต้องการดังกล่าวนี้ถูกจำกัดด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ และถูกจำกัดด้วยนโยบายของรัฐ

ในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมา (2531 - 2534) มีวิวาทะเกี่ยวกับการขยายการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี ผู้ที่ต้องการขยายการศึกษาภาคบังคับมีความต้องการเพิ่มพูนคุณภาพของแรงงาน เพื่อเกื้อกูลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่ดังที่ ดร. ฉลองภพ สุสังกร์กาญจน์ ชี้ให้เห็น ถึงเราจะบังคับให้ราษฎรเรียนหนังสือต่อไปอีก 3 ปี โดยอัตราการเรียนชั้นมัธยมศึกษาเท่ากับ 100%

แต่คุณภาพด้านการศึกษาของแรงงานหาได้แปรเปลี่ยนอย่างสำคัญไม่ ในปี 2543 แรงงานมากกว่า 70% จะมีการศึกษาเพียงระดับประถมหรือต่ำกว่า

แต่เหนือสิ่งอื่นใด ผู้ที่ต้องการขยายการศึกษาภาคบังคับมีข้อสมมติแอบแฝงว่า ประชาชนไม่มีการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล ประชาชนไม่รู้ซึ่งถึงประโยชน์ของการศึกษา ดังนั้นจึงต้องบังคับให้ประชาชนเรียนหนังสือ บทความของ *Myers and Sussangkarn (1991)* เตือนให้เราระมัดระวังทัศนคติดังกล่าวนี้ เราจำเป็นต้องทำความเข้าใจว่า เหตุใดราษฎรจึงเลือกที่จะไม่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ผลการศึกษาในเรื่องนี้ให้ข้อสรุปค่อนข้างตรงกันว่า อัตราผลตอบแทน (Rate of Return) จากการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นค่อนข้างต่ำ ในบางกรณีพบว่าต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากธนาคารพาณิชย์ด้วยซ้ำไป การเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยไม่สามารถเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และไม่สามารถเรียนต่อระดับอุดมศึกษา เป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนต่ำ ดังนั้น การที่ราษฎรจำนวนมากตัดสินใจมิให้ลูกหลานเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จึงเป็นการตัดสินใจที่มีเหตุมีผล

การขยายบริการการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเป็นเรื่องดี แต่มิใช่ด้วยการบังคับ รัฐจักต้องหันกลับมาพิจารณาเนื้อหาและคุณภาพบริการการศึกษาว่าตรงต่อประเด็นในการแก้ปัญหาชีวิตและสังคมของประชาชนหรือไม่

3. ข้อเสนอแนะ

บทความที่เสนอในการประชุมปีนี้ให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายมากมาย ผมขอหยิบยกบางประเด็นเพื่อการอภิปราย

ประเด็นแรก การศึกษามีใช้มรรคที่จะใช้เป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุผล ดังเช่นการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่การศึกษาเป็นมรรคและผลในตัวของมันเอง การพัฒนาการศึกษาไม่ควรจะพิจารณาแยกต่างหากจากกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆของราษฎร ยุทธศาสตร์การพัฒนาศึกษาจักต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาคูณภาพชีวิต

ประเด็นที่สอง การส่งเสริมบทบาทของภาคเอกชนในการผลิตบริการการศึกษา

เท่าที่ผ่านมา การลงทุนของเอกชน (Private Investment) ในภาคการศึกษาค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากการควบคุมอัตราค่าเล่าเรียน และมีกฎระเบียบที่จำกัดการริเริ่มของเอกชน ผลที่ตามมาคือ อัตราผลตอบแทนการลงทุน (Rate of Return) ในอุตสาหกรรมบริการการศึกษาค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับอุตสาหกรรมอื่นๆ ด้วยเหตุดังนั้น การลงทุนของเอกชนในภาคการศึกษาจึงมีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น การเกิดและการเติบโตของโรงเรียนราษฎร์ระดับมัธยมศึกษาสายสามัญเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่ค่อยได้เห็นในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา แนวทางเสรีนิยม (liberalization) และการลดการกำกับและการลดการควบคุม (deregulation) น่าจะต้องนำมาใช้กับการจัดการศึกษา

โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจจะเริ่มในกรุงเทพฯและเขตเมืองใหญ่ เพื่อส่งเสริมบทบาทของเอกชนในการผลิตบริการการศึกษา มิฉะนั้นการขยายการจัดการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจะไม่สามารถทำได้มากเท่าที่ควร

รัฐบาลจึงต้องค่อยๆถอนตัวและลดบทบาทในการจัดการศึกษาในกรุงเทพฯและเขตเมืองใหญ่ เพื่อให้เอกชนเข้ามามีบทบาทแทน ทั้งนี้เพื่อที่จะผันทรัพยากรของรัฐไปในการจัดการศึกษาในชนบทมากขึ้น โดยที่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีนโยบายให้เงินอุดหนุนแก่ประชาชนผู้ยากจนด้วย

ประเด็นที่สาม คุปองการศึกษา

ข้อเสนอว่าด้วยคุปองการศึกษา (Education Voucher) ปรากฏครั้งแรกใน Friedman (1957) และต่อมาขยายความโดย Peacock and Wiseman (1964), Blaug (1985) และ Bradford and Shaviro (1999) รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ (2514 ; 2517) นำแนวความคิดดังกล่าวนี้มาเผยแพร่ในประเทศไทย โดยชี้ให้เห็นว่า ข้อเสนอว่าด้วยคุปองการศึกษาถือฤลให้มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการสำคัญของข้อเสนอว่าด้วยคุปองการศึกษาอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงนโยบายการจ่ายเงินอุดหนุนด้านการศึกษา (Education Subsidy) จากเงินอุดหนุนผู้ผลิต (Producer Subsidy) มาเป็นเงินอุดหนุนผู้บริโภค (Consumer Subsidy) เด็กในวัยเรียนจะได้รับคุปองการศึกษาจากรัฐ แล้วใช้คุปองดังกล่าวนี้ในการชำระค่าเล่าเรียน โดยมีเสรีภาพในการเลือกโรงเรียน โรงเรียนเมื่อได้รับคุปองจากนักเรียน ก็นำคุปองนั้นไปขึ้นเงินจากรัฐบาล

รัฐบาลจะให้คุปองการศึกษาสำหรับระดับและประเภทการศึกษาใด และมูลค่าของคุปองการศึกษาจะเต็มตามต้นทุนการผลิตบริการการศึกษาหรือค่าเล่าเรียนที่โรงเรียนเรียกเก็บหรือไม่ เป็นประเด็นทางนโยบายที่รัฐบาลต้องตัดสินใจ

ข้อเสนอว่าด้วยคุปองการศึกษามีข้อดีในการให้หลักประกันเกี่ยวกับเสรีภาพในการเลือกของนักเรียนและผู้ปกครอง อีกทั้งส่งเสริมการแข่งขันระหว่างโรงเรียนของรัฐกับโรงเรียนเอกชน กระนั้นก็ตาม มีข้อพึงพิจารณาอย่างน้อย 2 ประการ

ประการแรก การให้เงินอุดหนุนการศึกษามีควรวแยกต่างหากจากโครงการสวัสดิการด้านอื่นๆสำหรับกลุ่มประชาชนที่ยากจน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ จักต้องผนวกและประสานนโยบายเงินอุดหนุนเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆของประชาชนที่ยากจนเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การสาธารณสุข และโภชนาการ

ประการที่สอง หากต้องการแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคในโอกาสแห่งการศึกษา รัฐบาลควรวให้เงินอุดหนุนแก่นักเรียนในชนบทและนักเรียนที่มาจากครอบครัวยากจน ในกรณีเช่นนี้ ปริมาณเงินอุดหนุนการศึกษาควรวจะมากพอที่จะครอบคลุมไม่เฉพาะแต่ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา

เท่านั้น หากยังควรที่จะต้องครอบคลุมถึงรายได้อันพึงได้หากออกสู่ตลาดแรงงานแทนที่จะอยู่ในระบบโรงเรียน (foregone earnings) ด้วย

ประเด็นที่สี่ การเน้นการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ (Non - formal Education) มากกว่าการศึกษาแบบเป็นทางการ (Formal Education)

ในอดีตที่เป็นมา รัฐบาลไทยให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการ จนละเลยการจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ทั้งที่ประชากรส่วนใหญ่อยู่นอกระบบโรงเรียน ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ภาครัฐจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างมีความสุขได้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะช่วยเกื้อกูลการปรับตัวของราษฎรดังกล่าวนี้ การจัดการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการควรครอบคลุมถึงการจัดตั้งห้องสมุดสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ และสนามกีฬาด้วย

บรรณานุกรม

ก. ภาษาไทย

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

"การประถมศึกษาและการมัธยมศึกษากับเงินกินเปล่า"
วิทยาสารปริทัศน์ ฉบับที่ 27 (5 กุมภาพันธ์ 2514)
 ตีพิมพ์ซ้ำใน *รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2518 : 136 - 151)*

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

"การคลังของการประถมศึกษาและมัธยมศึกษา"
ปาจารย์สาร ฉบับที่ 27 (เมษายน - มิถุนายน 2517)
 ตีพิมพ์ซ้ำใน *รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2518 : 152 - 227)*

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

ทัศนะทางการศึกษา
 สำนักพิมพ์เคล็ดไทย 2518

ข. ภาษาอังกฤษ

Behrman, Jere R. and Ryan Schneider.

"Thai Schooling Investment in an International Perspective".
 In *TDRI (1991)*.

Blaug, Mark.

"Education Vouchers : It All Depends on What You Mean".
 In J. LeGrand and R. Robinson (eds.),
Economics of Privatisation (London : Weidenfeld and Nicolson, 1985),
 pp. 160 - 176.

Bradford, David F. and Daniel N. Shaviro,

"The Economics of Vouchers"
 NBER Working Paper No. 7092, National Bureau of Economic Research
 (April 1999).

Friedman, Milton.

"The Role of Government in Education,"

Capitalism and Freedom (Chicago : The University of Chicago Press, 1957).

Myers, Charles N. and Chalongphob Sussangkarn,

"Education and Economic Development : Issues and Options for Policy and Reform".

In *TDRI (1991)*.

Peacock, Alan T. and Jack Wiseman,

Education for Democrats

London : Institute of Economic Affairs, 1964.

Sopchokchai, Orapin.

"Three More Years in School : Parents' Opinions and Problems".

In *TDRI (1991)*.

Sussangkarn, Chalongphob.

"Education, Labour Markets, and Economic Development : Policy Simulations".

In *TDRI (1991)*.

Thailand Development Research Institute.

"Educational Options for the Future of Thailand."

TDRI 1991 Year-end Conference, December 14-15, 1991.

Ambassador City Jomtien, Chon Buri, Thailand.